

Asr-ı Saadet Coğrafyasında Birlikte Yaşama Kültürü

Mutluluğun en derin ve içten yaşandığı asr-ı saadet, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in varlığıyla bunu gerçekleştirmiştir. Çünkü model, örnek, rehber, bilgin ve hakîm peygamberdi. İnsanların ve toplumların hayalleri, hedefleri, ufukları, amaçları ve ufukları onun kimliğinde ve şahsında neşv-ü nema buluyordu.

Mutluluk coğrafyasında yaşayan toplum tek bir cemiyet ve cemaatten teşekkül etmiyordu. Zira bu toplumda, Yahudi, Hıristiyan, Budist, Zerdüş, müşrik, münafık, kafir, putperest ve tabii ki Müslüman bulunmaktaydı. Öyle bir toplum inşa edilmişti ki, bu cemiyette günümüzün tartışılan meselelerinden biri olan “mahalle baskısı” yerine

“mahalle kardeşliği(sâkini)” hâkimdi. Birlikte yaşama kültürünün özünü, çekirdeğini ve kökenini oluşturan bu atmosfer, sonraki yüzyıllarda Abbasî, Endülüs, Selçuklu ve Osmanlı için bir yönetim modeli haline dönüşmüştür.

Birbirlerinin inanç, kültür ve yaşam biçimlerine müdahale etmeyen bu toplumsal dokuya, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in bizzat şahsî uygulama ve yöntemleri kalıcı damgası vurmuştur. Ortaya çıkan hayat modelinde, aile, sokak, mahalle, şehir ve nihayetinde yeryüzü coğrafyası için mutluluğun anahtarı gizlidir. Yüzyıllar sürecek toplumsal yaşamın ilkeleri ve sınırları, Peygamber'in hayat ve uygulamalarıyla şekillenmiştir. Evrensel ve yöresel

Fotoğraf: Hulusi GÜLSEREN
Medine-i Münevvere

hayat ilkeleri içerisinde, Hz. Peygamber (s.a.v.), takipçilerine “mahalle”nin tüm aktörlerine yönelik icraatları ve eylemlerin mahiyetini göstermiştir.

“Mahalle” içi toplumsal grupları, aile içi ve aile dışı şeklinde ele almak mümkündür. Buradaki “aile”, Müslüman toplumu temsil ederken, aile dışı ise Müslüman olmayan diğer inanç ve kültür topluluklarını ifade etmektedir. Şimdi, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in “aile içi ve aile dışı icraatları, nasıl ve ne şekilde gerçekleşmiştir?” sorusunun cevaplarına geçilebilir.

Mescid-i Nebevî’nin İnşa Edildiği Arsanın Sahibi Yetimler

Hz. Peygamber, bütün insanlara merhametli davranmış ve yolundan gidenlerden de aynı şeyi istemiştir. Ancak özellikle yetimlere çok merhamet göstermelerini ısrarla hatırlatmıştır. Zira O’nun buyurduğu gibi “Kaderi yalnız dua değiştirir, ömrü yalnız şefkat uzatır ve günah işleyenin rızkı kesilir”. Yetimlere karşı anne şefkati gösteren Allah Sevgilisi, her fırsatta onların hak ve hukuklarının gözetilmesinin mükâfatını müjdelemeyi ihmal etmemiştir. O, “Kim Allah rızası için bir yetimin başını okşarsa elinin değdiği her saç için sevap alacaktır” dedikten sonra iki parmağını birleştirerek “Ve kim vesayetindeki kız veya erkek yetim çocuğa iyi davranırsa, o ve ben bu iki parmak gibi Cennet’te beraber olacağız” demiştir.¹

Peygamberimiz yetimlerin istismar edilip, mallarına el konulmasının dünya ve ahirette karşılaşılabilecek şiddetli ceza-

lardan olduğunu haber vermiştir. Toplum hizmetinde ve yararına kullanılacak olsa bile asla yetimlerin mallarına müdahale etmemiş ve başkalarının el koymasına da müsaade etmemiştir. Hatta onların, mallarını bu iş için bağışlamalarına bile gönlü elvermemiştir. Sözelgesi Mescid-i Nebevî’nin inşa edildiği arsa, Ensar’dan Es’ad b. Zürrâre’nin himayesinde bulunan Sehl ve Süheyl adındaki iki yetime aitti.² Bu iki yetim, arsayı mescid yapması için hibe etmek istemişler; ancak Hz. Peygamber bunu ka-

Yine Uhud Savaşı’ndaki şehit düşen Enes b. Fedâle’nin yetim kalan üç yaşlarındaki oğlu Muhammed Hz. Peygamber’in yanına getirilir. Peygamberimiz ona satılmamak ve hibe edilmemek koşuluyla bir hurmalık hibe eder.⁴

Kölelerin Kardeşi, Arkadaşı ve Dostu Olan Peygamber

Mutluluk Çağ’ında köleler kendilerine köle denmesinden utanıyor ve üzüyorlardı. Bunun farkında olan Hz. Muhammed (s.a.v.), ashabına “kölem”

bul etmemiş ve bedelini ödemiştir.³ Anlatılan olaylar da göstermektedir ki, Hz. Peygamber iyi bir erdemi yaymak için de, kötü bir eylemin yayılmasını engellemek için de, öncelikle uygulamalara kendisinden, ailesinden, akrabalarından ve yakınlarından başlamıştır. İzlediği bu yöntem, O’nun vazgeçilmez peygamberî ve siyasî tatbikatlarından. Doğaldır ki, böyle bir anlayışın toplum psikolojisi üzerindeki etkisi daha güçlü olacaktır.

veya “cariyem” yerine, “oğlum” veya “kızım” diye çağrılmalarını istemiştir. Diğer taraftan kölelere de efendilerine “Rab” dememelerini, çünkü sadece Allah’ın “Rab” olduğunu hatırlatırdı.

Ebû Zer, bir defasında bir Arap köleye kötü davranmıştı. Köle de Rasullah’a şikayet etti: Rasullah, Ebû Zer’i azarlayarak: “Sen hâlâ cahilsin. Köleler senin kardeşlerindir. Allah sana onlardan fazla kuvvet vermiş; onlar

senin meşrebine uymuyorlarsa sat o zaman. Allah'ın yarattığına zarar verme. Yediğinden yedir; giydiğinden giydir. Yapabileceklerinden fazla iş yükleme, şayet fazla iş verersen, sen de onlara yardım et" demiştir.⁵

Kölelerin ve diğer mazlum insanların en büyük dostu ve yardımcısı olan Hz. Peygamber, onları olumsuz şartlardan çıkarıp toplumda daha iyi bir yere taşımak için çok çaba sarfetti ve mücadele etti. Zamanında çok sayıda köle ve cariye özgürlüklerini elde ettiler.⁶

Hz. Peygamber kölelerini özgür bırakmasının yanında, hürriyetlerini kazananlara devlet kademelerinde görevler vermiştir. Örneğin, azatlı kölesi Zeyd b. Hârise ve onun oğlu Üsâme'yi, içinde önde gelen sahabilerin de bulunduğu orduların başına komutan olarak atamıştır.⁷

Köleler hususundaki uygulamaları, özgürlük âşığı Peygamber'in insanları etnik ve genetik kökenlerine göre tasnif edip derecelendirmediğini, bilakis yetenek ve erdemlerine göre sınıflandırdığını göstermektedir.

Yahudi Hasta Çocuğu Ziyaret Eden Peygamber

Hastalara karşı davranışlarında müşfik olan Allah Rasulü, onları ziyaret eder, bir terapist gibi konuşur, moral verir, dertlerine ortak olur ve şifa bulsunlar diye Yüce Yaratıcı'ya dua ederdi. Nezaket ve saygısı sadece hasta olanlara yönelik olmayan Sevgi Peygamberi, bir cenaze geçerken, din ve inanç farkı gözetmeksizin asla oturmaz⁸ hemen ayağa kalkardı. Onun için Hz. Peygamber: *"Sizden biriniz cenaze arkasından gitmezse, cenaze kendisinden uzaklaşana*

kadar ayakta dursun" tavsiyesinde bulunmuştur.⁹

Adeta bir psikolog edasıyla Hz. Peygamber hastaları özellikle de ölüme yakın olan hastaları ziyareti, bir hastanın beklentilerini fazlasıyla karşılayacak derece bir model oluşturmaktadır. O'nun ziyaretleri genellikle şu şekilde cereyan ederdi: "Bir kimsenin ölümü yaklaşınca ashab, Hz. Peygamber'e haber verir, Rasulullah da ölmeden önce hastanın yanına gider, onun bağışlanması için

dua eder, son nefesine kadar yanında otururdu. Son nefesini vermesini beklerken o kadar zaman geçirdi ki, beklemekten yorgun düştüğü olurdu. Sahabe, Allah Rasulü'nün bu şekilde çok eziyet çekip yorulduğunu fark ettiler. Bu yüzden de herhangi biri öldükten sonra ölümünü haber verir oldular. Allah Rasulü cenaze evine gider, Allah'tan ölenin bağışlamasını diler, cenaze namazını kılar, eğer toprağa vermesi gerekiyorsa bekler, aksi halde geri dönerdi."¹⁰

Duygu yüklü Hz. Peygamber, kendisinin haberi olmadan defnedilen bir cenazeden haberdar olduğunda, kendisine haber verilmemesinden dolayı burukluk yaşardı. Böyle durumlarda cenaze evini ziyaret ederdi. Bir defasında; Sahabeden biri hasta olmuştu. Hz. Peygamber birkaç kez onu ziyarete gitti. Sahabi bir gece vefat etti. Hz. Peygamber geç vakitte gelirse kendisine zahmet olur düşüncesiyle adamın ölümünü Allah Rasulü'ne haber vermeyerek cenazeyi defnettiler. Hz. Peygamber sabahleyin haber alınca onlara üzüldü ve kabrine giderek cenaze namazını kıldı.¹¹

O, sık sık arkadaş, dost ve komşularını ziyaret etmeyi ihmal etmez, onların sıkıntlarına ortak olur ve yardımcı olmaya çalışır, bu adetinden Müslüman olmayanları dışlamazdı. Önceki bölümlerde belirtildiği gibi, gerçekten de onun, ağır hasta Yahudi bir komşu çocuğunu ziyaret ettiği kaynaklarda bize bildirilmektedir. Şayet herhangi bir yerde otururken, Müslüman olmayan birisinin dahi cenazesinin geçtiğini görse hemen

ayağa kalkar, böylece diğer insanların acılarına karşı duyarsız kalmaz, ilgi gösterirdi.¹²

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Müşrik Misafirleri

Misafirlerine karşı çok yakın bir ilgi gösteren Kutlu Peygamber, nübüvvetten önce de misafirperver ve cömert bir kişiliğe sahipti.¹³ Medine'de zengin-fakir, dost-düşman, gelen herkese kapısı açık, son derece misafirperver, cömert ve ikram sahibi olan Hz. Peygamber'in evini farklı ırk, din ve kabileden çok sayıda insan ziyaret ederdi. Sevgi İnsanı, onları karşılar, bizzat kendisi hizmet eder ve ihtiyaçlarını karşılardı. Ayrıca evine gelen misafirler, mutlaka Allah Rasulü'nün kendilerine verdiği bir hediyeyle geri dönerlerdi.¹⁴ Bu uygulamaların bir yansıması olarak, belki de Osmanlı'daki yemeğe davet edilen misafire yediklerinden dolayı dişleri yıprandığı için verilen "diş kirası" geleneğinin başlamasına sebep olmuştur.

Peygamberimizin misafirperverliği, Müslümanlarla sınırlı kalmamıştır. Dini, ırkı, sosyal statüsü farklı olan tüm insanlar, O'nun tarafından aynı şekilde karşılanmış ve sıcak bir muamele görmüştür. Müşrikler ve Yahudiler O'nun evine misafir olmuşlar ve hiçbir ayrıma uğramadan konuk edilmişlerdir.¹⁵

Habeşistan'dan gelen bir Hıristiyan heyetini Rasulullah, evinde misafir etmiş ve ayrıca onlara kendisi hizmet etmiştir. Yine bir defasında müşriklerden birisi ona misafir olmuştu. Ona bir keçinin sütünü verdi ve müşrik tamamını içti. İkinci ke-

çininki verildiğinde onu da içti. Rasulullah adam doyana kadar süt verdi. Bu şekilde, müşrik yedi keçinin sütünü içti.¹⁶

Bazen, misafirlerine evdeki her şeyi ikram etmeleri sonucunda Allah Rasulü ve ailesine yiyecek hiçbir şey kalmamış ve onlar da aç olarak yatmışlardır.¹⁷ Bu tür haller, Peygamberimizin hayatında sık sık meydana gelen sıradan olaylar olarak devam etmiştir. Evinde misafir bulunduğu, Hz. Peygamber, aralıklı olarak kalkarak misafirlerinin ihtiyaçları olup olmadığını kontrol ederdi.¹⁸

Bunun yanı sıra, Hz. Peygamber bir yere ziyarete gittiğinde, sonsuz tevazu ve saygıdan dolayı sohbet esnasında kendisine özel ayrı bir yer tahsis edilmesini hoş karşılamaz ve herkesin oturduğu yerin dışında başka bir yeri tercih etmezdi. Kendisi ahabın bulunduğu bir yere geldiğinde, ayağa kalkılmasından hoşlanmaz, neresi boş ise hemen oraya otururdu. Yani O, yaşadığı çağın kabile reisi, devlet başkanı ve krallarının hiçbirisiyle mukayese edilemeyecek kadar tevazu sahibi idi.

Onlar gibi insanlardan farklı bir şekilde; lüks ve saltanat içerisinde hayat sürmekten uzak dururdu. Hz. Peygamber, beraber oturduğu dost, arkadaş ve misafirlere karşı saygısızlık olmasın diye ayaklarını dahi uzatmaktan hayâ ederdi. Yanına gelen, onu ziyaret eden herkes O'ndan büyük ikram ve saygı görürdü. Öyle ki, çoğu zaman ziyaretçisini üzerine oturtacak bir şey bulamadığı zaman hırkasını çıkarır, yere serer ve üzerine oturmasını isterdi.¹⁹ Şaşırان okuyucu için söylenmesi gerekir ki, anlatılanlar, sadece sözlerden ibaret kalmış nesilden nesile aktarılan

gerçeklik taşımayan olaylar olmadığı gibi, özellikle de insanların kendilerinin ürettiği efsane ve hayal mahsulü hadiselerden de meydana gelmemiştir; bizzat Hz. Peygamber ve çevresindeki kimselerle birlikte yaşanmış gerçek olaylardan teşekkül etmiştir.

Hizmetçilere Hizmet Eden Peygamber

Hz. Peygamber'in hizmetçilerine karşı olan davranışları onun kemâlâtının bir başka vechesidir ve gelecek nesiller için daima seçkin bir numune

olarak kalacaktır. O daima kendisine hizmet edenlere büyük bir şefkat ve nezaketle muamele etmiş; işlerini aksattıklarında bir kere bile onlara bağırmanın, eziyet etmemiştir.²⁰ Yanında uzun süre bulunan Enes'in anlattıkları bunu ispatlamaktadır: Hz. Peygamber'in sabah namazını kıldığında Medine'deki hizmetçilerin su dolu kapları getirdiklerini ve Peygamber'in elini bu kaplara daldırıldığını anlatır. Hizmetçiler genellikle kapları sabahın soğukunda getirirler ve Rasulullah da elini bunlara batırırdı."²¹

Yine bir gün *bir kadın* 'Ey Allah'ın Rasulü, sana danışacak bir sıkıntım (hâcet) var' dedi. Rasulullah da 'Filanın annesi, yollardan hangisini dilerse bak da senin ihtiyacını göreyim' buyurmuşlar ve onunla yollardan birine çekilerek kadın hacetini arzemiş.²²

Evlatlığı Enes, Rasulullah'ın asla uygunsuz söz sarfetmediğini, konuşmalarında lanet ve zem olmadığını, birini azarlarken bütün söylediği şeyin 'der-

din nedir? Alnın yerde sürtülsün' demekten ibaret olduğunu²³ bildirmiştir. Enes bir başka anlatımında başından geçen bir olayı şöyle nakletmiştir: "Rasulullah'a sekiz yaşımdan itibaren on yıl hizmet ettim ve o beni elimin zarar verdiği şeylerden ötürü hiç azarlamadı. Ailesinden biri azarladığında ise 'onu bırakın, çünkü bir şey takdir edilmişse o şey olur' demiştir.

Rahmet Peygamberi, zayıflara, fakirlere, köle ve hizmetçilere daima şefkat ve merhametle muamelede bulunmuştur. Böylelikle onlar içinde yaşadıkları toplumun gerçek bir parçası olduklarına inanmışlardır. Hz. Peygamber onlarla toplumun zengin fertlerine nazaran daha fazla beraber olmuştur.²⁴

Nihayetinde Son Peygamber Hz. Muhammed'in uygulamaları, kendisinde sonraki takipçileri için en önemli ve bağlayıcı birer ilkeler manzumesidir. Hiçbir Müslüman, Yüce Allah'ın ve O'nun Peygamberi'nin (s.a.v) hak, hukuk ve ödevler çerçevesinde ruhsat vermediği, ilke ve

prensipleri toplumuna ve diğer toplumlara dayatma ve zorlama imtiyaz ve gücüne sahip değildir. İslâm, dili, dini, ırkı, rengi, inancı, kültürü ve ideolojisi birbirinden farklı, hatta bazı zamanlarda birbirine zıt toplumsal grupları bir arada, birlikte yüzyıllardır yaşatma ortamı ve fırsatını insanlığa hediye etmiştir.

Dipnot

- 1- Ahmed b. Hanbel, V, 250; Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, çev: Komisyon, II. baskı, İstanbul 1996, I, 50.
- 2- Bkz. İbn Hişâm, *es-Siyretü'n-Nebeviyye*, tah: Mustafa es-Sakka, İbrahim Ebyân, Abdülhafiz Şelbi, Mısır trz, I, 496; krş. Ebû Abbas Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzurî, *Futûhu'l-Buldân*, tah: Abdullah Enis et-Tabbâ', Ömer Enis et-Tabbâ' Beyrut 1987, 12.
- 3- Buhârî, IV, 258; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2003, 351.
- 4- İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, tak: İhsân Abbas, Beyrut trz, II, 37; Sarıçam, *age*, 355.
- 5- Ebû Davud, *Edep*, 124; Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, I, 45.
- 6- Afzalurrahman, *age*, III, 263.
- 7- Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, 362.
- 8- İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, I, 385.
- 9- Buhârî, I, 175; Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, III, 277.
- 10- Numânî, *Hz. Muhammed (Sîretü'n-Nebi)*, II, 525-526.
- 11- Buhârî, II, 658; Nesâî, Cenâiz, 71; Mevlânâ Şibli Numânî, *Son Peygamber Hz. Muhammed (Sîretü'n-Nebi)*, çev: Yusuf Karaca, İstanbul 2005, II, 655.
- 12- Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev: Salih Tuğ, Ankara 2003, II, 1078-1079.
- 13- Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, I, 58.
- 14- Afzalurrahman, *age*, I, 58.
- 15- Afzalurrahman, *age*, I, 58.
- 16- Müslim, *Eşribe*, 186; Ahmed b. Hanbel, II, 375; Afzalurrahman, *age*, I, 58.
- 17- Bkz. Ahmed b. Hanbel, VI, 397.
- 18- Buhârî, *Edep*, 85; Afzalurrahman, *age*, I, 58.
- 19- Sadık Eraslan, Ekrem Keleş, *Cüzel Örnek Hz. Peygamber*, Ankara 2003, 50 (Naklen; A. Kılanî, *Mevridu's-Safâ fi Şemâilil-Mustafa*, 2-7).
- 20- Afzalurrahman, *Sîret Ansiklopedisi*, III, 268.
- 21- Afzalurrahman, *age*, III, 268.
- 22- Davudoğlu, *Sahîh-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, X, 108; Ebû Davud, *Edep*, 12.
- 23- Bkz. Buhârî, *Edebu'l-Müfred*.
- 24- Davudoğlu, *age*, X, 88-90; Afzalurrahman, *age*, III, 268.